

KPSS VATANDAŞLIK · ÜNİTE 3 / 8 · ANAYASA VE İNSAN HAKLARI HUKUKU

Temel Hak ve Hürriyetler: KPSS Hap Bilgi

Bu ünite

12 çıkmış soru (2014-2024)

bu bloktan yılda ~3 soru

12 ÖSYM tuzağı

Temel haklar anayasa bloğunun ikinci ünitesi: ÖSYM 2014-2024 arasında buradan **12 soru** sordu, neredeyse her yıl bir soru.

Soruların üçte biri "bu hak hangi başlıkta?" sorusu: kişinin hakları mı, sosyal haklar mı, siyasi haklar mı? Kalanı hakların durdurulması, yaşam hakkı, bireysel başvuru ve siyasi parti üyeliği.

① ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

12 sorunun 5'i tek konudan geldi: Sınırlama, durdurma ve hakların korunması.

Sınırlama, durdurma ve hakların korunması ■■■■■ 5 soru

2017 Kanuni hâkim güvencesi neyi söyler?

2020 Bireysel başvuru hangi sözleşmenin haklarıyla?

2023 Temel hakların durdurulmasıyla ilgili yanlış 2024 Öldürme fiilini haklı kılmayan durum

2024 İdarenin kişi hürriyetini kısıtlaması: istisna kime?

Hak hangi başlıkta: kişi, sosyal, siyasi ■■■■ 4 soru

2015 Siyasi haklar başlığında olmayan hak 2016 Kişinin hakları arasında olmayan hak

2022 (iptal) "Mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde" sınırının dışındaki hak

2024 Anayasa'nın koruduğunu söylemediği grup

Siyasi haklar: vatandaşlık, kamu hizmeti, parti ■■■■ 3 soru

2019 Türk vatandaşlığıyla ilgili yanlış ifade 2021 Herkese değil, sadece Türklere tanınan hak

2022 Kim siyasi partiye üye olabilir?

Yıllar 2014-2024 KPSS Genel Kültür testlerinden; "2022 (iptal)" ÖSYM'nin iptal edip yenilediği 2022 oturumu.

Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; sorulan bilgi notlarda **KPSS 2019** gibi bir damgayla, sorulduğu yılla işaretli.

2) Temel Haklar Üç Başlıkta

Anayasa'nın ikinci kısmı: üç bölüm

MD. 17-40 · NEGATİF STATÜ

Kişinin hakları ve ödevleri

Devletin karışmaması gereken alan: yaşam, kişi hürriyeti, özel hayat, konut, haberleşme, din ve vicdan, düşünce, basın, dernek, toplantı, mülkiyet, hak arama, ispat hakkı.

KPSS 2015

MD. 41-65 · POZİTİF STATÜ

Sosyal ve ekonomik haklar

Devletten bir şey isteme hakları: aile, eğitim, çalışma, sendika, grev, sağlık, konut, sosyal güvenlik. Devlet bunları mali kaynakları ölçüsünde yerine getirir.

KPSS 2022 (iptal)

MD. 66-74 · AKTİF STATÜ

Siyasi haklar ve ödevler

Yönetime katılma: Türk vatandaşlığı, seçme ve seçilme, siyasi parti, kamu hizmetine girme, vatan hizmeti, vergi, dilekçe ve bilgi edinme.

KPSS 2016

KODLA

17 · 41 · 66

Kişinin hakları md. 17'de yaşam hakkıyla, sosyal ve ekonomik haklar md. 41'de aileyle, siyasi haklar md. 66'da Türk vatandaşlığıyla başlar.

ÖSYM'nin sorduğu haklar hangi başlıkta?

HAK

BAŞLIK

İspat hakkı (md. 39)

Kişinin hakları KPSS 2015

Türk vatandaşlığı (md. 66)

Siyasi haklar KPSS 2016

Konut dokunulmazlığı (md. 21)

Kişinin hakları

Yerleşme ve seyahat (md. 23)

Kişinin hakları

Din ve vicdan (md. 24)

Kişinin hakları

Basın hürriyeti (md. 28)

Kişinin hakları

Mülkiyet hakkı (md. 35)

Kişinin hakları KPSS 2022 (iptal)

Eğitim, konut, çalışma, sosyal güvenlik

Sosyal ve ekonomik haklar KPSS 2022 (iptal)

Kamu hizmetine girme, dilekçe, bilgi edinme

Siyasi haklar

⚠ ÖSYM tuzağı

İspat hakkı siyasi hak gibi görünür ama kişinin hakları başlığında (md. 39). **Türk vatandaşlığı** ise kişi hakkı değil, siyasi hakların ilk maddesi. **KPSS 2015**

③ Sınırlama, Durdurma ve Yaşam Hakkı

Sınırlama mı, durdurma mı?

MD. 13

Sınırlama

- Her zaman mümkün
- Sadece kanunla
- Sadece Anayasa'nın saydığı sebeple
- Özüne dokunulmaz, ölçülü olur

MD. 15

Durdurma

- Savaş, seferberlik, olağanüstü hâl
- Kısmen ya da tamamen
- Durumun gerektirdiği ölçüde
- Milletlerarası yükümlülük çığnemez

↳ Durdurma **kısmen ya da tamamen** olabilir; "sadece kısmen durdurulabilir" ifadesi yanlış. **KPSS 2023**

Durdurmada bile dokunulamayan çekirdek (md. 15)

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu ölümler dışında **yaşam hakkına**, maddi ve manevi varlığın bütünlüğüne dokunulamaz. **KPSS 2023**
- Kimse **din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini** açıklamaya zorlanamaz, bunlardan dolayı suçlanamaz.
- **Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez.**
- Suçluluğu mahkeme kararıyla saptanıncaya kadar **kimse suçlu sayılamaz.**

Yaşam hakkı (md. 17): öldürme ne zaman bu hakkın dışında?

- Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip; tıbbi zorunluluk ve kanundaki hâller dışında vücut bütünlüğüne dokunulamaz, işkence yasak.
- Silah kullanılmasına kanunun izin verdiği zorunlu durumlarda: **meşru müdafaa, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi**, tutuklu ya da hükümlünün **kaçmasının önlenmesi, ayaklanma ya da isyanın bastırılması**, olağanüstü hâlde yetkili merciin emirlerinin uygulanması. **KPSS 2024**
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez (md. 38).

⚠ ÖSYM tuzağı

Kişinin **kendi rızası** öldürme fiilini haklı kılmaz: Anayasa'nın saydığı hâllerin hiçbirinde rıza yok. **KPSS 2024**

4) Hakların Korunması ve Bireysel Başvuru

Kişi haklarının son beş maddesi: güvenceler

MADDE	GÜVENCE
md. 36 Hak arama	Herkes yargı önünde iddia, savunma ve adil yargılanma hakkına sahip; mahkeme davaya bakmaktan kaçınmaz.
md. 37 Kanuni hâkim	Kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz; olağanüstü yargı mercii kurulamaz. KPSS 2017
md. 38 Suç ve ceza	Kanunsuz suç ve ceza olmaz; kimse kendini ve yakınlarını suçlamaya zorlanamaz; ceza sorumluluğu şahsidir.
md. 39 İspat hakkı	Kamu görevlisine görevle ilgili isnatta, hakaret davasında sanık isnadın doğruluğunu ispat edebilir.
md. 40 Korunma	Hakkı çiğnenen yetkili makama başvurabilir; görevlinin haksız işleminden doğan zararı Devlet öder, görevliye rücu eder.

⚠ ÖSYM tuzağı

Kanuni hâkim güvencesi tek cümle: kimse **tabi olduğu mahkemeden başka bir merci** önüne çıkarılamaz. Geriye yürümezlik, kendini suçlamama ve hukuka aykırı delil yasağı md. 38'de. **KPSS 2017**

İdare kişiyi hapsedemez

- **İdare**, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. **Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni** bakımından kanunla istisna getirilebilir (md. 38).

KPSS 2024

⚠ ÖSYM tuzağı

İstisna sadece **Silahlı Kuvvetler** için; MIT, yargı organları, spor federasyonları ya da TBMM için değil. **KPSS 2024**

Bireysel başvuru (md. 148, 2010 değişikliği)

- 1 Hak hem **Anayasa'da** güvence altında olmalı hem **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** kapsamında. **KPSS 2020**
 - 2 İhlal **kamu gücünden** gelmeli.
 - 3 Önce **olağan kanun yolları** tüketilir.
 - 4 Başvuru **Anayasa Mahkemesine** yapılır; mahkeme kanun yolunda bakılacak konuları incelemeyiz.
- ↳ Ölçü **AIHS**: BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM Antlaşması ya da AB antlaşmaları değil. **KPSS 2020**

5 Sosyal ve Ekonomik Haklar

Sosyal hakların sınırı (md. 65)

- Devlet sosyal ve ekonomik alandaki görevlerini, önceliklere göre, **mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde** yerine getirir. **KPSS 2022 (iptal)**
- Bu sınır sosyal ve ekonomik haklar için: sosyal güvenlik, eğitim, konut, çalışma hakkı. **Mülkiyet hakkı** kişinin haklarında (md. 35), sınırın dışında. **KPSS 2022 (iptal)**

Anayasa'nın adıyla andığı korunanlar

MD. 41 Ana ve çocuklar Devlet ananın ve çocukların korunması için tedbir alır; çocukları istismara ve şiddete karşı korur.	MD. 49 Çalışanlar ve işsizler Devlet çalışanları ve işsizleri korur, işsizliği önlemeye elverişli ortamı yaratır. KPSS 2024	MD. 58 Gençler Gençleri alkol, uyuşturucu ve kötü alışkanlıklardan korur.
MD. 59 Başarılı sporcu Devlet başarılı sporcuyu korur. KPSS 2024	MD. 61 Şehit yakınları, gaziler, yaşlılar Şehitlerin dul ve yetimleri, malul ve gaziler, sakatlar, yaşlılar, korunmaya muhtaç çocuklar. KPSS 2024	MD. 64 Sanatçı Devlet sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. KPSS 2024

⚠ ÖSYM tuzağı

Yargı mensupları bu listede yok: yargıya bağımsızlık ve hâkimlik teminatı verilir, "Devlet korur" denmez. Sanatçılar, başarılı sporcular, işsizler ve yaşlılar adıyla anılır.

KPSS 2024

⑥ Siyasi Haklar: Vatandaşlık, Kamu Hizmeti, Parti

Türk vatandaşlığı (md. 66)

- Türk Devletine vatandaşlık bağıyla bağlı herkes Türk'tür; **Türk babanın ya da Türk ananın** çocuğu Türk'tür.
- Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır, sadece kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.
- Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz; çıkarmaya karşı **yargı yolu kapatılamaz**. KPSS 2019

Herkese mi, sadece Türklere mi?

HERKES

Yabancılar da dahil

- Dernek kurma
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü
- Sosyal güvenlik
- Vergi ödevi

HER TÜRK

Sadece vatandaşlar

- Kamu hizmetine girme
- Vatan hizmeti
- Seçme, seçilme, halkoylaması
- Siyasi parti kurma

↳ Anayasa "**Her Türk** kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir" diyor (md. 70): bu hak yabancılar da tanınmamış. KPSS 2021

Siyasi partiye kim üye olabilir? (md. 68, 2820 sayılı Kanun)

KİŞİ	ÜYELİK
Hâkimler ve savcılar	Olamaz
Sayıştay dahil yüksek yargı mensupları	Olamaz
Kamu kurumunda memur statüsündeki görevli	Olamaz
Kamu kurumunda işçi statüsündeki çalışan	Olabilir KPSS 2022
Silahlı Kuvvetler mensupları	Olamaz

Lise öğrencisi (yükseköğretim öncesi)

Olamaz, 19 yaşında da olsa **KPSS 2022**

18 yaşını doldurmamış üniversite öğrencisi

Olamaz: üyelik için 18 yaş şart **KPSS 2022**

Kamu hizmetlerinden yasaklı olan

Olamaz

Başka bir partinin üyesi

Olamaz: aynı anda iki partiye üye olunmaz

Siyasi partiler

- Partiler **önceden izin almadan** kurulur; en az **30** Türk vatandaşı kurucu gerekir, genel merkez Ankara'da.
- Seçme ve halkoylamasına katılma yaşı **18**; silah altındaki er ve erbaşlar, askerî öğrenciler ve ceza infaz kurumundaki hükümlüler (taksirli suçtan hükümlüler hariç) oy kullanamaz.

⚠ ÖSYM tuzağı

Kamu kurumunda **işçi** statüsünde çalışan partiye üye olabilir; **memur** statüsündeki görevli olamaz. Ölçü kurum değil, statü. **KPSS 2022**

7 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 İspat hakkı siyasi hak değil, kişinin hakları başlığında (md. 39). **KPSS 2015**
- 2 Türk vatandaşlığı kişinin hakları arasında değil, siyasi hakların ilki; konut, seyahat, basın, din ve vicdan kişi hakları. **KPSS 2016**
- 3 Kanuni hâkim güvencesi: kimse tabi olduğu mahkemeden başka merci önüne çıkarılamaz. Öbür seçenekler md. 38'in suç ve ceza ilkeleri. **KPSS 2017**
- 4 Vatandaşlıktan çıkarmaya karşı yargı yolu kapatılamaz; "yargı yolu kapalı" ifadesi yanlış. **KPSS 2019**
- 5 Bireysel başvuru: Anayasa'daki hak AIHS kapsamında da olmalı. Evrensel Beyanname, BM ya da AB antlaşmaları ölçü değil. **KPSS 2020**
- 6 Sadece Türklere tanınan: kamu hizmetine girme. Vergi ödevi, sosyal güvenlik, toplantı ve dernek kurma herkese. **KPSS 2021**

7. "Mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde" sınırı sosyal haklar için; mülkiyet hakkı kişinin haklarında, kapsamın dışında. **KPSS 2022 (iptal)**
8. İşçi statüsündeki kamu çalışanı partiye üye olabilir; lise öğrencisi ve 18 yaşından küçük olamaz. **KPSS 2022**
9. Temel haklar kısmen ya da tamamen durdurulabilir; "tamamen durdurulamaz" yanlış. **KPSS 2023**
10. Anayasa yargı mensuplarını "Devlet korur" diye anmaz; sanatçı, başarılı sporcu, işsiz ve yaşlıyı anar. **KPSS 2024**
11. Öldürme fiilini haklı kılan hâllerde kişinin rızası yok: meşru müdafaa, yakalama, kaşmayı önleme, ayaklanmayı bastırma. **KPSS 2024**
12. İdarenin kişi hürriyetini kısıtlayamaması kuralına kanunla istisna sadece Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni için. **KPSS 2024**

8. Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın sadece kanunla sınırlanabilir.	☐ D ☐ Y
2. Olağanüstü hâlde suç ve cezalar geçmişe yürütülebilir.	☐ D ☐ Y
3. Mülkiyet hakkı sosyal ve ekonomik haklar arasındadır.	☐ D ☐ Y
4. Yabancılar da Türkiye'de dernek kurabilir.	☐ D ☐ Y
5. Bireysel başvuru için önce olağan kanun yolları tüketilmelidir.	☐ D ☐ Y
6. Vatandaşlıktan çıkarma kararlarına karşı dava açılmaz.	☐ D ☐ Y
7. Kamu kurumunda işçi olarak çalışan biri siyasi partiye üye olabilir.	☐ D ☐ Y
8. Siyasi parti kurmak için İçişleri Bakanlığından izin alınır.	☐ D ☐ Y
9. Anayasa'ya göre Devlet başarılı sporcuu korur.	☐ D ☐ Y
10. Kişinin rızası, öldürme fiilini yaşam hakkının dışına çıkaran hâllerden biridir.	☐ D ☐ Y
11. Türk anasının çocuğu, babası yabancı olsa da Türk'tür.	☐ D ☐ Y
12. Ölüm cezası 1982 Anayasası'na göre savaş hâlinde verilebilir.	☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** Md. 13; sınırlama Anayasa'nın saydığı sebeplere bağı ve ölçülü olur.
2. **Y** Durdurmada bile dokunulamayan çekirdekte (md. 15).
3. **Y** Kişinin hakları başlığında (md. 35).
4. **D** Md. 33 "herkes" diyor; kamu hizmetine girme ise sadece Türklere.
5. **D** Md. 148.
6. **Y** Yargı yolu kapatılamaz (md. 66).
7. **D** Yasak memur statüsündekiler için.
8. **Y** Önceden izin almadan kurulur; bildirimle tüzel kişilik kazanır.
9. **D** Md. 59.
10. **Y** Md. 17'de rıza yok; meşru müdafaa, yakalama gibi zorunlu durumlar var.
11. **D** Md. 66: Türk babanın ya da Türk ananın çocuğu Türk'tür.
12. **Y** Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez (md. 38).

Kaynak: Konu kapsamı ve ağırlık: ÖSYM 2026-KPSS Kılavuzu, Tablo 1. Soru yılları: ÖSYM 2014-2024 KPSS Genel Kültür testleri.